

Назарчук Т. П.*

**ВИКОРИСТАННЯ ІДЕЙ В. В. ДАВИДОВА
У РОЗВИВАЛЬНОМУ НАВЧАННІ ШКОЛЯРІВ**

У статті висвітлено особливості та переваги використання ідей розвивального навчання В. В. Давидова у навчанні молодших школярів.

Зміна парадигми освіти, утвердження особистісно орієнтованої педагогіки, спрямованої на розвиток та формування особистості молодшого школяра як суб'єкта навчально-виховного процесу, ставлять перед учителем нові завдання. Якщо раніше основним завданням було поширення знань, загальне навчання дітей, то зараз виникла проблема розвитку здібностей, формування талантів у кожної дитини.

Використання ідей розвивального навчання відіграє важливу роль у формуванні та розвитку особистості учня початкової школи. Завдяки застосуванню інноваційних підходів та ідей розвивального навчання в учнів формуються вміння поєднувати абстрактне і конкретне, загальне й особистісне, раціональне й чуттєве. Учителю залучає учнів до взаємного навчання, що сприяє засвоєнню матеріалу в зоні найближчого розвитку та передбачає суб'єкт-суб'єктний характер педагогічної взаємодії.

Проблема розвивального навчання цікавить педагогів багатьох поколінь: Я. А. Коменського та Ж. Ж. Руссо, І. Г. Песталоцці і І. Ф. Гербарта, К. Д. Ушинського та ін. За радянських часів її інтенсивно розробляли психологи і педагоги Л. С. Виготський, Л. В. Занков, В. В. Давидов, Д. Б. Ельконін, Н. А. Менчинська та ін. У різні часи дослідники неоднаково тлумачили саме поняття розвивального навчання. Складність і в той же час позитивна сторона розробки цієї теми полягає в органічному, природному поєднанні проблем педагогіки і психології: навчання – це компонент дидактики, розвиток – процес психологічний, а за умови вдалого поєднання цих компонентів відбувається формування особистості молодшого школяра [3].

Мета статті – визначення особливостей та переваг використання ідей розвивального навчання В. В. Давидова у навчанні молодших школярів.

Термін «розвивальне навчання» зобов'язаний своїм походженням В. В. Давидову. Уведений для позначення обмеженого кола явищ, він досить скоро увійшов в масову педагогічну практику. Як зазначає І. Д. Бех, сьогодні його вживання настільки різноманітне, що потрібно вже спеціальне дослідження для з'ясування його сучасного значення [2].

Розвивальне навчання, за твердженням багатьох науковців та практиків, забезпечує інтелектуальний розвиток дитини, сприяє формуванню активного, творчого учня, який здатен

---

* © Назарчук Т. П.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

працювати нестандартно, проявляти ініціативу, самостійність під час виконання різноманітних педагогічних завдань. Цей процес спрямований на формування між учителем та учнем суб'єкт-суб'єктних відносин [4].

У роботах В. В. Давидова і Д. Б. Ельконіна було встановлено, що традиційна початкова освіта не створює необхідних «зон найближчого розвитку», а лише тренує і закріплює ті психічні функції, які у своїй основі виникли і почали розвиватися в дітей ще в дошкільному віці (чуттєве спостереження, емпіричне мислення, пам'ять і т. п.).

Як зазначав В. В. Давидов, у сучасній школі окремо існують три завдання: 1) засвоєння певного обсягу знань; 2) розумовий розвиток; 3) створення пізнавальних мотивів. Визначальною, центральною ланкою в реалізації всіх трьох завдань виступають зміст засвоєваних знань і органічно пов'язані з ними адекватні способи викладання [3].

Таким чином, виникло питання про необхідність іншого змісту навчання і способів навчання молодших школярів. Значна кількість методичних інновацій пов'язана сьогодні із застосуванням інтерактивних методів та методів розвивального навчання.

Тому сучасний урок вимагає від педагога оптимального поєднання індивідуальної, парної, групової і колективної форм організації навчальної діяльності учнів.

Основними принципами розвивального навчання є:

- дедукція на основі змістових узагальнень;
- змістовний аналіз;
- змістовне абстрагування;
- теоретичне змістовне узагальнення;
- сходження від абстрактного до конкретного;
- змістовна рефлексія.

Виховний та розвивальний характер навчально-пізнавальної діяльності на уроці поглиблюється за умови стимулювання учнів до діяльності, де вони повинні:

- доводити власну думку, наводити на її захист аргументи, докази, користуватись здобутими знаннями;
- ставити запитання вчителю, товаришам, з'ясувати незрозуміле, поглиблювати процес пізнання;
- рецензувати відповіді однокласників, інші творчі роботи, давати поради;
- ділитися своїми знаннями з іншими;
- допомагати товаришам, коли вони відчувають утруднення, пояснювати незрозуміле;
- спонукати до знаходження не одного рішення, а декількох самостійно зроблених;
- вільно вибирати завдання, переважно пошукового і творчого характеру;
- урізноманітнювати діяльність, включати в пізнання елементи праці, гри та спілкування;

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

– виконувати завдання-максимум, розраховане на читання додаткової літератури, першоджерел, на тривалі спостереження.

Як бачимо, процес навчання потребує напруженої розумової роботи і власної активності дитини в цьому процесі. Мало пояснити, розповісти, продемонструвати. Справжнього результату можна досягти лише за допомогою інтерактивного навчання.

Технологія розвивального навчання Ельконіна – Давидова принципово відрізняється від інших тим, що акцент у ній робиться саме на розвиток теоретичного мислення школярів, під яким розуміється словесно виражене розуміння людиною походження тієї або іншої речі, того чи іншого явища, поняття.

Розвивальне навчання спирається на принцип змістового узагальнення, згідно з яким загальні знання передують знанням окремим, конкретним. Це означає, що вивчення певного розділу повинно починатися з ознайомлення школярів із загальними, абстрактними його основами, а потім поступово збагачуватися конкретними фактами та знаннями [3].

Учитель, використовуючи елементи розвивального навчання, метою якого є засвоєння системи наукових понять, повинен організувати адекватну цьому завданню навчальну активність учнів. Навчання, спрямоване на засвоєння способів розв'язання типових завдань, базується на навчальній активності репродуктивного (відтворювального) типу. Організація такої активності передбачає, що учні чітко виокремлюють і фіксують запропонований для засвоєння спосіб дії, усвідомлюють його смисл і побудову; здатні більш-менш точно відтворити його при виконанні відповідних вправ [5].

Система розвивального навчання молодших школярів може успішно функціонувати за пошуково-дослідницької навчальної діяльності, яка розпочинається з формулювання для учнів навчального завдання, що вимагає від них якісно нового розуміння, аналізу ситуації і своїх дій. Утілення ідеї розвивального навчання педагогами-практиками у сучасній педагогічній науці й практиці спрямоване на те, щоб поряд із формуванням знань, умінь та навичок забезпечити реалізацію здоров'язбережувальної функції школи.

Розвивальне навчання має певні переваги порівняно з традиційним:

- попереджує перевантаження учнів, оскільки заперечує надмірне насичення дітей інформацією;
- розвиває мислення, оскільки перетворює дітей на активних суб'єктів сприймання;
- учить спілкуванню, бо викликає потребу висловлювати свою власну точку зору та слухати думку опонента;
- допомагає вихованню, тому що задовольняє природне прагнення дитини до самовираження і самовдосконалення;
- сприяє фізичному здоров'ю, бо враховує психофізіоло-

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

гічні особливості кожної дитини, її творчі здібності.

У реалізації ідей розвивального навчання провідну роль відіграють проблемно-пошукові методи: евристичні бесіди, навчальні дискусії, дослідницькі роботи. Часто використовуються також метод свідомої педагогічної помилки і метод пізнавальних ігор [6].

Також до методів розвивального навчання можна віднести інтерактивні. До них належать: робота в парах, групах («Обличчя до обличчя, один – удвох – усі разом», «Думати, працювати в парі, обмінюватися думками»), Ротаційні (змінювані) трійки, Два – чотири – всі разом, Карусель, Робота в малих групах («Диалог», «Синтез думок», «Спільний проект», «Пошук інформації», «Коло ідей»). Ці методи відкривають для учнів можливість співпраці зі своїми ровесниками, дають змогу реалізувати природне прагнення кожної людини до спілкування, сприяють досягненню вищих результатів засвоєння знань і формування вмінь.

Особливостями уроку в даній системі є колективна діяльність, діалог, дискусія, ділове спілкування дітей. Навчальне завдання в цій концепції схоже на проблемну ситуацію: Якість і обсяг роботи оцінюються з точки зору суб'єктивних можливостей учнів. Оцінка відображає персональний розвиток учня, досконалість його навчальної діяльності

Важлива роль у системі Д. Б. Ельконіна – В. В. Давидова відводиться такому методу навчання, як навчальна дискусія, у ході реалізації якої від учня вимагається вибір власної точки зору і її обґрунтування. Для організації на уроці дискусій розроблені ігри-казки, герої яких постійно стикаються з проблемами, розроблені також провокаційні питання і завдання-пастки. Пастками є такі завдання, питання, які в підсумку не мають розв'язання.

Головну увагу під час використання прийомів розвивального навчання звертають на:

- знайомство із запропонованою науковою ситуацією чи завданням;
- уміння орієнтуватися в ній;
- зразок перетворення матеріалу;
- фіксацію виявлених відносин у вигляді предметної або знакової моделі;
- визначення властивостей виявлених відносини, завдяки яким виводяться умови і способи розв'язання вихідної задачі, формулюються загальні підходи до розв'язання;
- наповнення виділеної загальної формули, виведення конкретним змістом.

Одним із шляхів реалізації особистісно орієнтованого підходу до навчання дітей є організація розвивального навчання через співпрацю вчителя і учнів, що можливо за умов:

- зосередження на потребах учня;
- діагностичної основи навчання;

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

- переважання навчального діалогу;
- співпраці, співтворчості учнів і вчителя;
- турботи про фізичне та емоційне благополуччя учня;
- пристосування методики до навчальних можливостей дитини;
- стимулювання розвитку і саморозвитку учня [1].

Навчальний процес, побудований на співпраці вчителя і учнів має будуватися на основі доброзичливої творчої взаємодії вчителя та учнів, діалогу двох рівних партнерів, відсутності страху. Дітям має бути властива розкутість, радість спілкування, вони мають право на власну думку та допомогу в саморозвитку.

Вивчення та узагальнення праць В. В. Давидова, Д. Б. Ельконіна приводить до висновку, що важливим у процесі реалізації ідей розвивального навчання є підхід учителя до виявлення результатів навчання та побудови відношень суб'єкт-суб'єктного характеру. Першорядним є виявлення того, які зміни відбувалися в розвитку кожного школяра. Особливо це стосується розвитку спостережливості, мислення, емоційно-вольових якостей, потреб (наприклад, бажання навчатися), ціннісних орієнтацій (ставлення до оточуючого довкілля, до себе та ін.).

Використання ідей розвивального навчання значно підвищує теоретичний рівень освіти за рахунок навчання школярів не лише знанням та практичним умінням, а й науковим поняттям, художнім образам, моральним цінностям. Мета вчителя – вивести особистість кожного учня в режим розвитку, пробудити потребу в пізнанні.

Досвід роботи свідчить, що використання в освітньому процесі початкової школи ідей розвивального навчання допомагає формуванню в учнів якостей активної творчої особистості, зокрема:

- у молодших школярів формується бажання й вміння вчитися, що є запорукою безперервної освіти протягом усього життя;
- складається адекватна самооцінка, що дає людині змогу адекватно ставитися до всіх можливостей і свідомо вступати у стосунки співробітництва з іншими людьми;
- пробуджується і стверджується творчий підхід до дійсності та стосунків з іншими, що характеризує людину як особистість.

Література:

1. Альтернативные технологии развивающего обучения. – Смоленск, 1996. – 99 с.
2. Бех І. Психологічний супровід особистісно орієнтованого виховання / І. Бех // Початкова школа.-2003.-№3.- С. 1-6;
3. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения / В.В. Давыдов.– М. : ИНТОР, 1996. – 544 с.
4. Даниленко Л. Інноваційний освітній менеджмент:[навч. посіб] / Леонід Даниленко. – К. : Главник, 2006. – 144 с.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

5. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : [навч. пос.] / Ірина Дичківська. – К., 2004. – 248 с.
6. Малихін А. Підготовка вчителя до розв'язання виховних ситуацій: особистісно зорієнтований аспект / А. Малихін // Рідна школа. – 2004. – № 3. – С. 21-23.

Овчарук Т. Ю.*

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМУНІКАТИВНОГО ПІДХОДУ ДО ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В 5-9 КЛАСАХ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ТЕМ «ДОЗВІЛЛЯ» ТА «ІЖА»

У статті розглядаються засоби реалізації комунікативної спрямованості навчання іноземної мови через правильно організоване вчителем спілкування в класі та широке використання комунікативних вправ на уроках англійської мови.

Актуальність проблеми зумовлюється сучасним станом і розвитком міжнародних зв'язків України, виходом її в європейський простір. Тому значно активізувався інтерес до вивчення іноземних мов, адже володіння засобами іншомовного спілкування – вимога часу. В умовах інтенсифікації інформаційних потоків значно змінився соціокультурний контекст вивчення іноземних мов, оскільки істотно посилилися їх значущість у професійній конкурентоспроможності на ринку праці, що викликало посилення мотивації до вивчення мов міжнародного спілкування. Відповідно, підвищилася й потреба у використанні іноземних мов. Головне призначення іноземної мови як навчального предмета – стати засобом спілкування учнів завдяки сформованам комунікативним умінням. Оволодіння основами іншомовного спілкування передбачає досягнення школярами мінімально достатнього рівня комунікативної компетенції. Тому серед методів викладання предмета «Іноземна мова» на сучасному етапі переважають комунікативні.

Метою статті є висвітлення методичних та практичних аспектів реалізації комунікативного підходу на уроках англійської мови, зокрема під час вивчення тем «Дозвілля» та «Іжа» у 5-9 класах.

Головна ідея комунікативного підходу до викладання і вивчення англійської мови як іноземної полягає в тому, що учні, щоб стати ефективними користувачами мови, повинні не тільки здобувати знання, а й розвивати навички та вміння використання мовних форм для реальних комунікативних цілей. Використання комунікативної методики на уроках іноземних мов допомагає учням набути навичок ведення дискусії та вміння висловлювати своє бачення, допомагає сформувати власну точку зору, адаптуватися в мовному середовищі, розвиває критичне і креативне мислення. Навчання з допомогою комунікативної методики вимагає використання на уроках різноманітних видів діяльності, у процесі яких учні працюють у парах або групах,

---

* © Овчарук Т. Ю.